

Színház

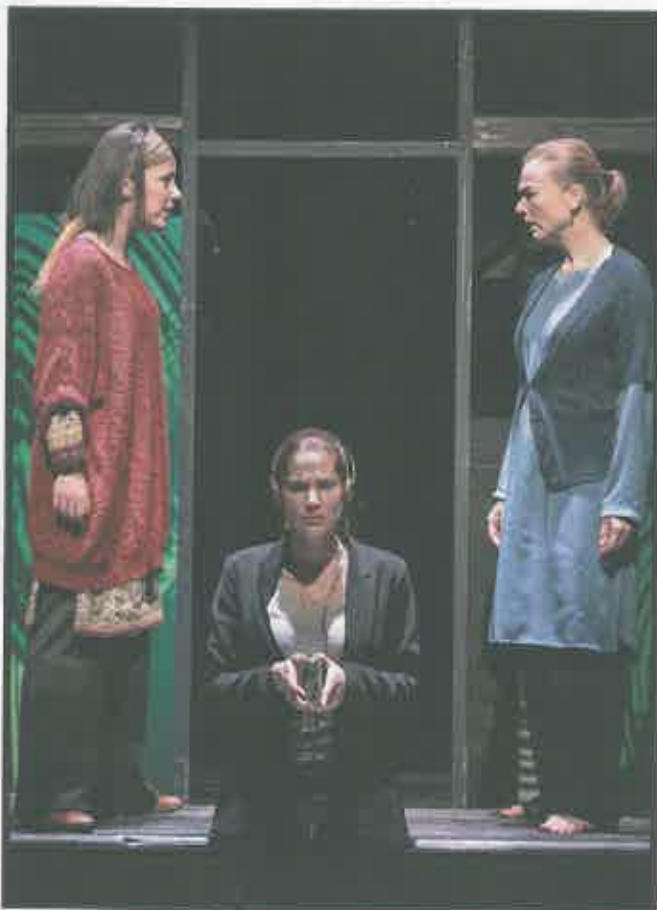
Túl a ráción

Wajdi Mouawad: *Futótűz*

■ Ami nem érthető a ráció, a földi törvények, az evilág szintjén, arra ott vannak a metaforák, a költészet. De ha valami fájoán hiányzik a magyar színházkultúrából, hát az épp a költészet; a magyar színpad a realizmus fogságában alkot, gyakran inkább vergődik, ismert mintákat ismétel.

Márpedig most valóban izgalmas dráma kerül színpadra, egy kanadai-libanoni szerző, Wajdi Mouawad munkája (kettős származása fontos lesz), mely bő évtizede született, s filmen is sikeresen vizsgázott. A mű számos ponton megbontja a ráció, az észérvek, az ok-okozati összefüggések rendszerét; egy anya halála utáni pillanatban kezdődik: a közjegyző felolvassa az immár öt éve saját elhatározásából hallgató anya végakarátát. Két borítékot hagy gyermekeire, és azt a parancsot, hogy keressék meg apjukat (akit hősi halottnak hittek) és bátyjukat (róla eddig mit sem tudtak). Valamely nyugati világban vagyunk, s a majdani keresés egy közelebből meg nem nevezett, közép-keleti arab közegbe vezet. A ráció már itt megbukik, vagy legalábbis nincs elég táptalaja a léleknek: egy anya, aki „tud valamit”, de elhallgat, miért nem adja át, amit tud, ugyanakkor miért rak gyermekeire ily nehéz terhet? Mindez nem a lélek realizmusa szintjén, hanem mint (görög) sorstragédia, „feladat”, parancsolat, a múlt megismerésének imperatívusza érthető. A dráma tétje a nehezen vállalt, de aztán egyre elkötelezettebb keresés, a gyermekek megismerik az anya múltját és saját történetüket. A két különböző világot, Nyugatot és Keletet, illetve a számos különböző idősíkot, az anya életrészeitől, egy tőle elszakított gyermek történetétől az apa megtalálásáig.

A darab szépsége, erénye nemcsak az erős, valóban felfoghatatlan sorstragédiává nővő Oidipusz-történet, hanem mindazok a nagy metaforák, amelyek ezt a drámai világot igazi nagy sorseseleménnyé emelik. Akkor is üdvözlendő a bemutatása, ha többször ment ma-

Fotó: Dömölky Dániel

gyarul (az Ódryn és Temesváron), hisz rendkívül kevés a kortárs külföldi – és nem bulvár – dráma. A műnek megannyi metaforikus mozzanata van: az anya elhallgatása, a saját sors elutasítása, majd felismerése a gyermekei által, az írás, írni tudás és az ének erejének felismerése, a beteg anya csendjeinek rögzítése magnókazettákra, a menekülők és üldözök körkörös rémtetteinek szétszalazása. „Nem gyűlölök senkit, soha, fent járok a csillagok között, örökké”, mondja az anya, aki azt a parancsot hagyja gyermekeire, hogy meztelenül temessék el, jeltelen sírba, arccal a föld felé. Mindez azonban könnyen válik melodramává, sőt elviselhetetlenül patetikussá, ha hiányzik az a dimenzió, amitől könnyűvé, drámai-szimbolikus „más világgá” válik.

Ám ez a színpad sajnos evilág marad, a költészetnek nem sikerül megszületnie a Radnó-

tiban. Az előadás a realista, jelenetező, gyakran gesztusokat illusztráló nyelven beszél. Már az első figura, a László Zsolt alakította házibarát-közjegyző is afféle komikus, de legalábbis szórakoztató karakterfigura, hogy aztán hasonló komikus karakterek vissza-visszaköszönjenek a temetői figurák, az ápolónő alakjaiban. A színészi játékmód erősen szétartó. A díszlet (Menczel Róbert munkája) nem segít e szimbolikus világ kialakításában,

még ha értjük is, amire szolgál: egy boksziingszerű térben (a bokszi az egyik gyermek szenvedélyére utal) süppedős, havat imitáló anyag terül el; a tér korlátait, ahogy haladunk előre a történetben és tárul fel a múlt, fokozatosan kiemelik. A látvány szegényes, kopár, mégsem metaforikus. Régi magyar hagyomány (ó, bárcsak ritkábban látnánk!), hogy a díszletek az utolsó jelenet „ötleteire” épülnek. Hiszen e hóhullásnak mindössze a legutolsó jelenetben van értelme – hó hull, megismertük a múltat, kezdődhet a megtisztulás –, mindez erősen didaktikus szépjelgés.

Egy bármikori háború (bár az arab világban játszódik, a 80-as években), a fenyegetettség, a borzalmas rémtettek körkörössége mégsem válik sem a menekülés, sem a mindenkori háborús áldozatokkal szembeni mélyebb megértés lehetőségévé. Alföldi Róbert rendezése ezt az örök, sorsszerű, költői világot pusztán a maga konkrétumában tudja megteremteni, nem emelkedik könnyű költői magasságokba, de valódi, konkrét világot sem épít. A történetet korrektül elmeséli, bár főleg megjeleníti (a halottait lefényképező fiú-

ban, a havat [?] sepregető szigorú anyában stb.). Az előadás jobbik, második felében első-sorban a történet erősebb és a színészi lehetőségek tágasabbak. Izgalmas, kemény és hideg az ikerpár, Martinovics Dorina és Olasz Renátó. Az előadás nagy pillanata az anya, Kováts Adél két zárómonológja, amikor gyermekei átadják a levelet a címzett(ek)nek. Kováts Adél drámai ereje elsöpör minden melodramát, hangot és arcot ad a mély gyűlöletnek és a gyermekét egy életen át kereső kétségbeesett anyának is. Ám a néző e két, egymással ellentétes hangot már máshogy hallja – feltáru előtte egy feldolgozhatatlanul borzalmas történet, melyben minden szerep, elkövető és áldozatát összekuszálódott.

Tompa Andrea

Radnóti Színház, január 7.